

บทสรุปสำหรับผู้บริหาร

โครงการ การส่งเสริมศักยภาพนักเศรษฐศาสตร์ในการประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ภายใต้บริบททรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

โครงการวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาศักยภาพของนักเศรษฐศาสตร์ให้เข้าใจถึงแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในบริบททรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และสามารถนำเอาแนวคิดดังกล่าวมาบูรณาการร่วมกับแนวคิดการพัฒนาเศรษฐกิจในปัจจุบัน โดยทำการสังเคราะห์องค์ความรู้จากการประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในระดับพื้นที่จากกลุ่มเป้าหมาย เช่น ประชาชนชาวบ้าน ชุมชนที่ได้รับการยอมรับจากสังคมว่ามีกิจกรรมการอนุรักษ์เข้มแข็ง และนักวิจัยเห็นว่าเป็นตัวอย่างของการดำเนินกิจกรรมตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในบริบททรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

โครงการได้ทบทวนวรรณกรรมและศึกษาเปรียบเทียบหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงกับแนวคิดทางเศรษฐศาสตร์และการพัฒนาที่ยั่งยืนในสองด้าน คือ ด้านเป้าหมาย และด้านเครื่องมือหรือกลไกในการจัดการทรัพยากร ในแง่เป้าหมาย ทั้งเศรษฐกิจพอเพียงและการพัฒนาที่ยั่งยืนให้ความสำคัญกับความยั่งยืนของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การพัฒนาที่ยั่งยืนในการตีความของนักเศรษฐศาสตร์เน้นมนุษย์เป็นศูนย์กลาง การประเมินมูลค่าทางเศรษฐศาสตร์ยังขึ้นอยู่กับสมาชิกในสังคมเป็นผู้กำหนดคุณค่า ส่วนปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงให้ความสำคัญกับความสมดุลในมิติต่าง ๆ และไม่ได้ใช้เกณฑ์ต้นทุนผลประโยชน์ในการหาระดับความสมดุล แต่ถือหลักการไม่เบียดเบียนสิ่งแวดล้อม สิ่งแวดล้อมจึงมีคุณค่าในตัวของมันเอง

ในแง่วิธีการ เครื่องมือ หรือกลไกไปสู่เป้าหมาย เศรษฐกิจพอเพียงนั้นให้ความสำคัญกับปัจจัยภายใน คือ วิธีคิด ระบบคุณค่า “การระเบิดจากภายใน” คือการเกิดความรู้และคุณธรรมในระดับปัจเจกหรือครอบครัวและชุมชน ที่จะดำรงชีวิตบนทางสายกลาง ไม่ทำลายธรรมชาติ ในขณะที่แนวคิดทางเศรษฐศาสตร์ให้ความสำคัญกับสถาบันภายนอก คือ กลไกราคา และระบบกรรมสิทธิ์ ฉะนั้น หากกลไกราคาและระบบกรรมสิทธิ์บกพร่องจะมีผลทำให้การจัดการทรัพยากรไม่มีประสิทธิภาพ ไม่ยั่งยืน

โครงการฯ ได้เลือกศึกษาสองพื้นที่ คือป่าชุมชน บ้านละลอกกระสัง ตำบลเขาคอก อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์ และป่าชายเลนในเขตลุ่มน้ำปะเหลียน ที่บ้านแหลม ตำบลวังวน อำเภอกันตัง จังหวัดตรัง โดยมีนักวิจัยอยู่ในพื้นที่อย่างต่อเนื่องพื้นที่ละ 1 คน เป็นระยะเวลาหนึ่งเดือน (ช่วงเดือนเมษายน 2550) การศึกษาในพื้นที่กรณีศึกษา ใช้กรอบการวิเคราะห์เศรษฐกิจพอเพียงในระดับชุมชน ประกอบด้วยสามส่วน คือ (1) การวิเคราะห์เศรษฐกิจพอเพียงเชิงระบบ คือ พิจารณาปัจจัยนำเข้า (ความรู้ คุณธรรม) กระบวนการ (ทางสายกลาง คือ พอประมาณ มีเหตุมีผล มีภูมิคุ้มกัน) และผล

(ความยั่งยืน) (2) การวิเคราะห์การผลิต การบริโภค และการแลกเปลี่ยนตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง (3) การวิเคราะห์เศรษฐกิจพอเพียงในมิติทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมระดับชุมชน ซึ่งเป็นกรอบการวิเคราะห์ที่เสนอโดยโครงการ โดยพิจารณาว่าการอนุรักษ์ สัมพันธ์กับการผลิตและการบริโภค ภายใต้ระบบคุณค่า (ที่ประกอบด้วย คุณธรรม และความพอประมาณ) ซึ่งระบบคุณค่านี้สามารถเกิดจากกระบวนการเรียนรู้หลากหลายช่องทางอย่างต่อเนื่อง จนเกิดเป็นการระเบิดจากภายใน หรือการหยั่งรู้ด้วยตนเองถึงการใช้ชีวิตอย่างพอประมาณควบคู่กับการใช้ทรัพยากรอย่างยั่งยืน และนำไปสู่การสร้างและควบคุมกติการ่วมกันของคนในชุมชน

บทเรียนจากภาคสนาม

ป่าชุมชนบ้านละลอกกระสัง ตำบลเขาคอก อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์

ชุมชนบ้านละลอกกระสังก่อตั้งเมื่อ พ.ศ. 2509 ประชากรส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ เป็นเกษตรกร ทำนา ทำไร่ปอ มันสำปะหลัง และอาชีพรับจ้างทั่วไป ปัจจุบันชาวบ้านกำลังเปลี่ยนมาทำไร่ อ้อย และสวนยาง ตามกระแสพืชเชิงเดี่ยว กลุ่ม/องค์กรชุมชนที่สำคัญคือกลุ่มอนุรักษ์ป่าชุมชนละลอกกระสังซึ่งมีพื้นที่ 2,700 ไร่

ป่าชุมชนเป็นแหล่งอาหารและปรกการป้องกันภัยธรรมชาติ เดิมเมื่อแรกตั้งชุมชน ป่าไม้ยังอุดมสมบูรณ์อยู่มาก วิถีชีวิตส่วนใหญ่เป็นการพึ่งพิงป่า ใช้ประโยชน์จากป่าโดยตรง ต่อมารัฐให้สัมปทานป่าในการแปรรูปไม้และการเผ่าถ่าน มีทั้งนายทุนและชาวบ้านเข้ามาใช้ทรัพยากรป่าไม้อย่างต่อเนื่องโดยไม่ได้ปลูกทดแทน ทำให้ป่าเสื่อมโทรมอย่างรวดเร็ว ปี พ.ศ. 2540 ชาวบ้านเริ่มตระหนักถึงปัญหาจึงได้ก่อตั้งกลุ่มอนุรักษ์ฯ โดยการริเริ่มของนางประมวล เจริญยิ่ง แกนนำชาวบ้าน ซึ่งเป็นคนในพื้นที่

ชาวบ้านได้หันกลับมาทำความเข้าใจคำสอนของผู้เฒ่าผู้แก่และถือเป็นกติกาคือจะเก็บเกี่ยวอะไรก็เหลือไว้ให้ได้กินต่อไปในอนาคต คำสอนจึงสร้างแนวคิดเรื่องความพอประมาณ และด้านความมีเหตุผลนั้นพบว่ามีการวางแผนในการใช้ควบคู่กับการอนุรักษ์ มีการปลูกทดแทน มีการใช้ทรัพยากรบนฐานความรู้ภูมิปัญญา มีการใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมไม่เกินกำลังแรงงานและทุนที่มี ในส่วนของภูมิคุ้มกันนั้น ชุมชนเน้นการพึ่งตนเองในการจัดการทรัพยากร ด้วยการลงมือลงใจจนมีการจัดการที่เป็นระบบมากขึ้น

เงื่อนไขสำคัญที่นำไปสู่การเป็นชุมชนที่มีการดำเนินกิจกรรมตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ประการหนึ่งคือชุมชนบ้านละลอกกระสังมีทุนทางวัฒนธรรม ศาสนาพุทธยังคงมีความสำคัญและมีบทบาทอยู่มาก เงื่อนไขที่สำคัญอีกประการหนึ่งก็คือการเรียนรู้จากประสบการณ์

และเครือข่าย การที่ชุมชนผ่านประสบการณ์วิกฤติป่าไม้และภัยคุกคามจากภายนอกมาโดยตลอด ทำให้ชาวบ้านตระหนักและเห็นคุณค่าของการอนุรักษ์ป่าไม้เป็นอย่างดี จนเกิดการรวมกลุ่มกันและทดลองแนวทางการอนุรักษ์หลากหลายรูปแบบ รวมถึงการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับเครือข่ายป่า จ.บุรีรัมย์ และเครือข่ายอื่น ๆ ทำให้ชาวบ้านมีความรู้ความเข้าใจในการทำกิจกรรมการอนุรักษ์ และเมื่อชาวบ้านในชุมชนบ้านละหอกกระสังและพื้นที่ใกล้เคียงในตำบลร่วมมือกันทำวิจัยในโครงการ “ศึกษาการมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชนละหอกกระสัง” ทำให้ชาวบ้านเห็นคุณค่าของภูมิปัญญาที่กำลังสูญหาย และเข้าใจแก่นแท้ของรากเหง้าตัวตน รวมถึงสร้างจิตสำนึกสาธารณะร่วมกันในการอนุรักษ์ได้อย่างกว้างขวางครอบคลุม นอกจากเวทีประชาคมของกลุ่มอนุรักษ์ซึ่งถือเป็นทั้งแหล่งเรียนรู้แลกเปลี่ยนที่สำคัญของชุมชนแล้ว โรงเรียนก็มีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมความรู้และผลักดันกิจกรรมต่าง ๆ ให้เกิดขึ้น รวมถึงการจัดให้เยาวชนเข้าร่วมกิจกรรมการอนุรักษ์ทุกครั้ง ทำให้เกิดกลุ่มเยาวชนขึ้นมาจนสามารถสร้างสรรค์กิจกรรมอนุรักษ์ใหม่ ๆ ได้ด้วยตัวเอง

จึงอาจสรุปได้ว่าประสบการณ์จากปัญหาทรัพยากรเสื่อมโทรม การลงมือทดลองถูกประสบการณ์จากการจัดเวทีเรียนรู้ การวิจัยท้องถิ่น และการศึกษางานจากภายนอก ล้วนเป็นที่มาขององค์ความรู้ที่ชุมชนนำมาปรับใช้ให้เหมาะสมทำให้ชุมชนสามารถแก้ปัญหาเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรได้ และเนื่องจากการเป็นชุมชนที่เป็นกลุ่มเครือข่าย มีทุนทางสังคมสูง ทำให้การปฏิบัติตามกติกาของชุมชนหรือสถาบันที่กลุ่มสร้างขึ้นเอง สามารถดำเนินต่อเนื่อง และเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

ผลของเศรษฐกิจพอเพียงในชุมชนบ้านละหอกกระสังนั้นทำให้เกิดทุนขึ้นสี่ประการ กล่าวคือ ทุนทรัพยากรธรรมชาติจากการอนุรักษ์ป่าไม้ทำให้ความหลากหลายทางชีวภาพและความอุดมสมบูรณ์กลับคืนมา ทุนทางสังคมจากการเป็นกลุ่มเครือข่ายทำให้ช่วยเหลือเกื้อกูลและศาสนายังมีบทบาทสำคัญ ทุนมนุษย์จากการมีกระบวนการเรียนรู้ การให้ความสำคัญในการสร้างสมาชิกรุ่นใหม่ให้มีความรู้เกี่ยวกับภูมินิเวศและการอยู่ร่วมกับสิ่งแวดล้อม และทุนทางเศรษฐกิจที่เกิดจากการมีฐานทรัพยากรที่ดี ผลจากการอนุรักษ์ป่าทำให้พื้นที่ทำการเกษตรอุดมสมบูรณ์ตามไปด้วย ป่าละหอกกระสังถูกเลือกให้เป็นพื้นที่ต้นแบบ ได้รับการสนับสนุนจากภายนอกมากขึ้น และได้รับรางวัลต่างๆ หลายรางวัล

ป่าชายเลนชุมชนบ้านแหลม ตำบลวังวน อำเภอกันตัง จังหวัดตรัง

ชุมชนบ้านแหลมเป็นหมู่บ้านหนึ่งในลุ่มแม่น้ำปะเหลียน ประชากรส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลาม พื้นที่เป็นเขตน้ำกร่อยมีป่าชายเลนและเป็นแหล่งทรัพยากรประมงที่อุดมสมบูรณ์ ชาวบ้านพึ่งพิงป่าชายเลนทั้งโดยตรงและโดยอ้อม ในอดีต การให้สัมปทานตัดไม้แก่นายทุนประกอบการใช้ประโยชน์ทรัพยากรอย่างไม่รู้คุณค่า ได้ส่งผลให้เกิดปัญหาความเสื่อมโทรมของทรัพยากร พื้นที่ป่าถูก

บุกรุก ทั้งพื้นที่ป่าและที่นาที่ชาวบ้านพอมืออยู่บ้าง และเดิมเคยใช้ปลูกข้าวสำหรับบริโภคก็ต่อสูญเสียให้กับนายทุนทำธุรกิจนาทุ่งไปเกือบหมดสิ้นเช่นกัน ทำให้ชาวบ้านในชุมชนต้องปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตจากการพึ่งผลผลิตของทรัพยากรธรรมชาติอันอุดมสมบูรณ์ ไปสู่การหาเงินเพื่อซื้อทุกอย่างสำหรับการยังชีพ เช่น การปลูกพืชเชิงเดี่ยว หางานรับจ้าง ทำสวนยาง ในขณะที่ความสัมพันธ์ภายในชุมชนก็แบ่งเป็นกลุ่มก้อนและแย่งชิงกันมากขึ้น ในสายตาของคนภายนอกชาวบ้าน “ไม่มีตัวตน” และมีภาพของนักทำลายทรัพยากรธรรมชาติ

จากผลกระทบดังกล่าวทำให้ชาวบ้านรวมตัวมีการเคลื่อนไหวเพื่อฟื้นฟูทรัพยากร ประกอบกับในช่วงนั้น ได้มีองค์กรพัฒนาเอกชนคือสมาคมหยาดฝน โดยการนำของนายพิศิษฐ์ ชาญเสนาะเข้ามาดำเนินงานในพื้นที่หลายหมู่บ้านและร่วมสร้างเครือข่ายอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลนให้กับชุมชนต่างๆ ในพื้นที่ลุ่มน้ำปะเหลียน ชุมชนบ้านแหลมจึงเกิดกลุ่มอนุรักษ์ มีการสร้างกระบวนการเคลื่อนไหวฟื้นฟูทรัพยากร และเกิดกิจกรรมการจัดการป่าชายเลนชุมชน โดยชุมชนถือเป็นแนวทางฟื้นฟูระบบนิเวศชายฝั่งทั้งระบบ กล่าวคือนอกจากการฟื้นฟูอนุรักษ์ป่าไม้ชายเลนแล้ว ยังทำกิจกรรมอนุรักษ์สัตว์บก สัตว์น้ำต่างๆด้วย มีมาตรการในการจัดการโดยชุมชนร่วมกันคิด ร่วมกันรักษาและนำสู่ความอุดมสมบูรณ์ของระบบนิเวศชายฝั่ง เป็นกระบวนการที่สร้างฐานเศรษฐกิจพอเพียงให้กับชุมชนชาวประมงพื้นบ้านในระยะยาว

เงื่อนไขที่นำไปสู่การเป็นเศรษฐกิจพอเพียงของชุมชนบ้านแหลม ส่วนหนึ่งเกิดจากชุมชนผ่านประสบการณ์ความเสื่อมโทรมของทรัพยากร จากการจัดกิจกรรมการอนุรักษ์และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนโดยสมาคมหยาดฝน นอกจากนี้ การมีกติกาสหชุมชนที่บังคับใช้อย่างจริงจังและชัดเจน การมีผู้นำที่เข้มแข็ง กล้าตัดสินใจ และตั้งใจทำประโยชน์ให้กับชุมชนอย่างแท้จริงทำให้ชาวบ้านร่วมมือร่วมใจ กอปรกับชุมชนมีทุนทางสังคม มีความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างสมาชิก ทำให้เกิดสถาบันที่ส่งเสริมกิจกรรมการอนุรักษ์และขยายไปในเรื่องอื่น ๆ อย่างต่อเนื่อง ส่งผลเชิงประจักษ์ทำให้ทรัพยากรอุดมสมบูรณ์มากขึ้นและสร้างรายได้ให้แก่คนในชุมชน

ในเรื่องความพอประมาณ มีเหตุผล และมีภูมิคุ้มกัน สะท้อนผ่านวิถีคิดในการเก็บเกี่ยวทรัพยากรประมง โดยชาวบ้านจะคำนึงถึงกำลังแรงงานในครัวเรือนที่มีและการใช้ภูมิปัญญาที่มีความเข้าใจในสภาพธรรมชาติ ระบบนิเวศ ทำให้มีการใช้ทรัพยากรอย่างพอประมาณและมีเหตุผลคือ ไม่ทำลายฐานทรัพยากรเดิม ในระดับชุมชน ชาวบ้านคำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวมและความสามารถในการดำเนินการโดยชุมชน เป็นหลักคิดพึ่งตนเองซึ่งสร้างภูมิคุ้มกันระดับชุมชน ในการดำเนินกิจกรรมของชุมชนจะเน้นการมีส่วนร่วมของทุกคนและให้ความสำคัญกับเยาวชนซึ่งทำให้การดำเนินงานเป็นไปด้วยความสำเร็จและต่อเนื่อง

ที่ผ่านมาชุมชนอาศัยการเรียนรู้เรื่องการจัดการทรัพยากรอย่างยั่งยืนผ่านประสบการณ์และความเข้าใจเงื่อนไขของธรรมชาติ แต่ชุมชนยังไม่ได้ให้ความสำคัญในการสร้างกระบวนการเรียนรู้

เกี่ยวกับการดำเนินชีวิตในภาพรวมอย่างพอประมาณ จึงมีความเสี่ยงต่อภัยคุกคามที่อาจส่งผลกระทบต่อการใช้ทรัพยากรได้ เช่น กรณีโครงการจัดตั้งนิคมอุตสาหกรรมบ้านห้วยทราย ซึ่งหากชาวบ้านขายที่ดินเพื่อหวังผลทางรายได้และมีการก่อสร้างนิคมขึ้น จะทำให้ชุมชนลุ่มน้ำปะเหลียนตอนล่างได้รับความเสียหาย เพราะฐานทรัพยากรถูกทำลาย

บทสังเคราะห์

กล่าวได้ว่า วิถีชีวิตและการจัดการทรัพยากรของชาวบ้านทั้งสองพื้นที่ศึกษา คือ ชุมชนบ้านแหลมและบ้านละลอกกระสังนั้นมีความสอดคล้องกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงอยู่มาก สิ่งสำคัญที่โครงการพยายามเรียนรู้คือ ปัจจัย เงื่อนไข และกระบวนการนำไปสู่การเป็นเศรษฐกิจพอเพียง ตลอดจนปัญหาและอุปสรรคต่อการเป็นเศรษฐกิจพอเพียง

แม้ว่าทั้งสองพื้นที่จะมีศาสนาและวัฒนธรรมที่ต่างกัน แต่สิ่งที่คล้ายกันคือกระบวนการเรียนรู้ที่หล่อหลอมระบบคุณค่าของคนในชุมชนให้เข้าไปในทิศทางเดียวกันที่สอดคล้องกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยเฉพาะทั้งสองพื้นที่ผ่านประสบการณ์ที่สำคัญคือการสูญเสียจากการทำลายทรัพยากรมาก่อน การเรียนรู้ดังกล่าวทำให้เกิดการตระหนักรู้จากภายในที่ทำให้ชุมชนเห็นคุณค่าของการอนุรักษ์

จากการศึกษาพบว่า เราไม่สามารถปฏิเสธบทบาทของรายได้และกลไกราคาต่อพฤติกรรมการผลิตและการบริโภคและการแลกเปลี่ยนของปัจเจกบุคคล แต่การใช้ทรัพยากรอย่างยั่งยืนยังสามารถเกิดขึ้นได้ส่วนหนึ่งจากกติกาของกลุ่มและอีกส่วนหนึ่งคือการตระหนักรู้จากภายในถึงคุณค่าและความสำคัญของฐานทรัพยากร การเรียนรู้ที่นำไปสู่การสร้างกติกาและการตระหนักรู้เกิดขึ้นได้หลายช่องทาง ได้แก่ การเรียนรู้จากประสบการณ์ การมีส่วนร่วมในกิจกรรมกลุ่มอนุรักษ์ การถ่ายทอดผ่านสถาบันทางศาสนา โรงเรียน การพูดคุยในเวทีประชาคม และการเรียนรู้จากเครือข่าย มีบทบาทสำคัญในการสร้างระบบคุณค่า ระบบคุณธรรม และกติกา ทำให้สมาชิกและชุมชนมีการจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างพอประมาณ มีเหตุผล มีภูมิคุ้มกัน ลดปัญหาความล้มเหลวของกลไกตลาดในการจัดการทรัพยากร

อย่างไรก็ตาม ความพอเพียงจะมีหลายมิติ การให้ความสำคัญกับอนุรักษ์ทรัพยากรทำให้พื้นที่มีความอุดมสมบูรณ์ เป็นแหล่งสร้างรายได้อย่างสม่ำเสมอ ชุมชนมีศักยภาพในการบริโภคมากขึ้น แต่หากชุมชนไม่สร้างกระบวนการเรียนรู้เกี่ยวกับวิถีชีวิตพอเพียง ชุมชนก็ยังคงมีความเสี่ยงในการสูญเสียแหล่งทรัพยากรหากชาวบ้านมีทางเลือกอื่น เช่น ขายที่ดินให้แก่การสร้างนิคมอุตสาหกรรมที่ให้ผลตอบแทนต่อที่ดินแก่ปัจเจกบุคคลสูงกว่า แม้ว่าผลตอบแทนสุทธิต่อสังคมจะไม่สูงมากนักหรืออาจ

ติดลบเพราะเกิดการเสื่อมโทรมของทรัพยากรในภาพรวม ความเป็นเศรษฐกิจพอเพียงจึงต้องมีความสมดุลในทุกมิติโดยสร้างการเรียนรู้อย่างบูรณาการในวิถีการดำเนินชีวิต มิใช่เฉพาะเรียนรู้ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรเพียงอย่างเดียว

ข้อเสนอแนะเรื่องการสร้างดัชนีชี้วัดเศรษฐกิจพอเพียงมิติทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมระดับชุมชน ควรเริ่มต้นจากตัวชี้วัดความพอประมาณในภาพรวม ก่อนจะเข้าสู่ประเด็นการเป็นเศรษฐกิจพอเพียงเฉพาะมิติทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ในกรณีของชุมชนที่มีทรัพยากรธรรมชาติเป็นฐานการดำรงชีวิต แนวคิดพื้นฐานคือ ชาวบ้านจะเป็นทั้งผู้ใช้ ผู้นำขึ้นมาใช้ ผู้อนุรักษ์ หน่วยการวิเคราะห์จึงควรเป็นระดับปัจเจกหรือครัวเรือน

โครงการได้มีข้อเสนอในการสร้างดัชนีชี้วัดเพื่อที่กลุ่มต่าง ๆ อาจนำไปทดลองประยุกต์ใช้เพื่อประเมินความเป็นเศรษฐกิจพอเพียงของตนเอง ซึ่งจะประกอบด้วย ดัชนี 3 ชุด คือ ปัจจัยนำเข้า กระบวนการ และผล โดยปัจจัยนำเข้าสำคัญคือ คุณธรรมและความรู้ กระบวนการที่สำคัญคือ การตัดสินใจบนทางสายกลาง กระบวนการเรียนรู้และการมีส่วนร่วม ส่วนผลนั้นสามารถประเมินได้โดยใช้ตัวชี้วัดที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาที่ยั่งยืน คือ การพัฒนาของทุนชุมชนสี่ประการ ได้แก่ ทุนทรัพยากรธรรมชาติ ทุนทางสังคม ทุนมนุษย์ และทุนทางเศรษฐกิจ ดัชนีแต่ละชุดมีหลายองค์ประกอบ แต่ละองค์ประกอบมีตัวชี้วัดหลายตัว ข้อเสนอดัชนีชี้วัดดังกล่าวเป็นเพียงแนวทางที่กลุ่มชุมชนในพื้นที่ต่างๆอาจนำไปปรับใช้เพื่อการประเมินความเป็นเศรษฐกิจพอเพียงของตนเอง

ข้อเสนอแนะจากการจัดเวทีแลกเปลี่ยนกับนักเศรษฐศาสตร์ พบข้อเท็จจริงว่า ควรให้เวลานักวิชาการ (ซึ่งเข้าร่วมกิจกรรมของเวทีแลกเปลี่ยนฯ แต่ไม่เคยรู้จักพื้นที่มาก่อน) ในการทำความเข้าใจวิถีชีวิต วิถีคิดและแนวทางปฏิบัติของชุมชนในพื้นที่ก่อน ดังนั้น การลงไปศึกษาในพื้นที่จริงด้วยตนเอง จึงเป็นแนวทางที่ดีที่สุดในการทำความเข้าใจ เรื่องหลักของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในมิติทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม